

in polycultural competence, special features in integration disposition of polycultural competence as a result of integration between its components.

According to the separate steps of system analyze some structure elements of polycultural competence have been fixed as polycultural knowledge, polycultural values, motives are impaled to the polycultural interaction, an experience of polycultural interaction, reflective attitude to the process of own forming of the whole polycultural competence.

The specific of their hierarchy arrangement is demonstrated in this article. Special features of system influence elements have been analyzed as a result of their interaction and in the system of professional preparation of teachers and all pedagogical activities.

The conclusion was drawn from the system consideration of the polycultural competence of future teachers and it is a difficult dynamic system which possesses the main system characteristics such as: integrality, structural, system correlation according to each other, hierarchy, vertical and horizontal dynamics of the progress.

Key words: *polycultural competence, formation of polycultural competence of future teachers, research of methodology, research of principles, approach of the systems, system consideration of pedagogical objects, system.*

УДК 377–057.874:316.454.52

Ю. С. Гребеник

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

Комунікативна культура студента МЕДИЧНОГО КОЛЕДЖУ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНИХ ЯКОСТЕЙ МЕДИЧНОГО ПРАЦІВНИКА

У статті обґрунтовано необхідність формування комунікативної культури студента медичного коледжу як складової професійних якостей медичного працівника. Визначено сутність поняття «комунікативна культура студента медичного коледжу» та її основні структурні компоненти. Досліджено шляхи формування та розвитку комунікативної культури студента медичного коледжу. З'ясовано співвідношення комунікації та культури, що є базисом у формуванні професійних якостей майбутнього медичного працівника. Обґрунтовано важливість розвитку комунікативних умінь – основи культури особистості та професійної підготовки студента медичного коледжу.

Ключові слова: *комунікація, культура, комунікативна культура, комунікативна культура студента медичного коледжу, медичний працівник, професійні якості, моральні цінності, комунікативні вміння, медична етика, деонтологія медичного працівника.*

Постановка проблеми. Кваліфікованість спеціаліста в будь-якій професії характеризується високим професійним рівнем та особистими рисами характеру фахівця. Медичний працівник має бути не лише носієм професійних якостей, а й бути культурною людиною та володіти комунікативними навичками. Від медичного працівника залежить не тільки перебіг хвороби, а й душевний стан пацієнта, його настрої та надія на вилікування. Медичний працівник покликаний лікувати не тільки тіло, а й душу.

Уміння правильно донести інформацію до пацієнта, бути ввічливим і коректним із його рідними, порозуміння з колегами та адміністрацією – це повсякдення, з яким стикається медичний працівник кожного дня. Тому формування комунікативної культури студента медичного коледжу є надзвичайно важливим у становленні його професійних якостей. Недостатня розробленість цієї проблеми спонукають вивчати, насамперед, співвідношення комунікації та культури у формуванні комунікативної культури особистості студента медичного коледжу.

Аналіз актуальних досліджень. Як різнопланове поняття «комунікативна культура» привертає увагу багатьох учених. Філософські аспекти цього поняття вивчали: І. Беккер, М. Бердяєв, М. Вебер, Ф. Вольтер, Т. Гоббс, Дж. Локк, К. Маркс, П. Сорокін. Психологічні аспекти розкриті в роботах таких учених: Б. Ананьєв, Г. Андрєєва, Б. Баєв, Л. Виготський, М. Каган, Г. Костюк, О. Раєвський, І. Синиця. Культурологічні аспекти висвітлені вченими: М. Бахтіним, М. Дяченко, С. Пролєєвим, Д. Чернявським, В. Шейко, Р. Якобсоном. Педагогічні аспекти розглядали: Г. Бал, А. Киричук, С. Максименко, Л. Орбан, Л. Савенкова, А. Синиця.

Водночас, мусимо констатувати недостатньо глибоке вивчення діалектики комунікації та культури у професійно-комунікативному становленні майбутніх медичних працівників.

Мета статті – дослідити співвідношення понять комунікація та культура у формуванні комунікативної культури особистості студента медичного коледжу.

Виклад основного матеріалу. Аналіз літературних джерел дозволяє виявити, що культура виникла ще в античності, але вона не мала самостійного значення. Як відзначається в дослідженнях М. Кравчик, на той час поняття «культура» існувало як характеристика певного стану чого-небудь, а вирішальним для формування ідеї культури стало поняття «Bildung». Спираючись на твори німецьких філософів (І. Кант, Й. Г. Гердер, В. Гумбольдт, Г. Ф. Гегель) учена доводить, що поняття культури включає в себе «розвиток інтелектуальних здатностей і моральних якостей людини». У зв'язку з цим увага приділялася саморозвитку особистості та її діяльності [3, 8–9].

Культуру як комунікативний простір розглядає Є. Юнусова. Учена зазначає, що зміни парадигм призвели до виникнення нового напрямку філософії – комунікативна філософія. Автор вважає, що переключення уваги у філософії з природи на людину призвели до осмислення комунікації як невід'ємної частини будь-якого суспільства. Увесь рух і

розвиток суспільства можливий лише завдяки комунікації. Комунікація, у свою чергу, розвивається завдяки культурі [10, 3].

Співвідношення понять «культура» й «комунікація» та їх зв'язок досліджує О. Берегова. Науковець відзначає, що проблемою визначення поняття «культура» займалися багато вчених. У ХХ столітті існувало близько 200 визначень культури. Під час Всесвітньої конференції з культурної політики, проведеною ЮНЕСКО в 1982 було визначено, що культура – «комплекс характерних матеріальних, духовних, інтелектуальних і емоційних рис суспільства, що включає в себе й різні мистецтва, й спосіб життя, й основні правила людського буття, системи цінностей, традицій і вірувань». Але, наголошує вчена, цьому визначенню вже понад чверть століття, тому воно не може бути універсальним, адже внаслідок змін, що відбулися (домінантність інформаційно-комунікаційних технологій і активізація комунікативної функції культури), значення та зміст поняття змінився [1, 46–47].

Зазначимо, що культура – це двигун розвитку суспільства та кожної окремої особистості в ньому. Для визначення компонентів культури студента медичного коледжу необхідним є не тільки набір професійних якостей, а й моральні цінності та принципи.

У дослідженні цінностей, що є основою культури кожної людини, В. Стасевич доводить, що найкращий спосіб до вивчення культури є аксіологічний. Як зазначає науковець, вся історія культури – рух і розвиток цінностей. Цінності, у свою чергу, породжують культуру, що є «специфічно людським способом засвоєння світу» й перетворюються на дійсне буття людини. У широкому значенні культура – система організації людського буття, що відтворює постійні ситуації життєдіяльності людини. Поняття «культура» розглядається в контексті універсалій. Універсалії або абсолютні цінності мають конкретно-історичний характер, адже вони пов'язані з конкретно-історичною людиною. Автор також доводить, що в процесі еволюції з'явилися базисні універсалії, що стали основою культури. У конкретну історичну епоху абсолютні цінності можуть набувати різноманітний зміст залежно від людини та конкретно-історичної дійсності [8, 13].

У визначенні основних універсалій студента медичного коледжу (майбутнього медичного працівника), за основу візьмемо клятву Гіппократа, яка є головним мірилом чесності та гідності будь-якого медичного працівника. Основні положення медичної етики Гіппократа: повага до життя, заборона на заподіяння шкоди хворому, повага до особистості хворого,

лікарська таємниця, повага до професії [2, 6]. Основними універсаліями студента медичного коледжу вважаємо: толерантність, відданість своєму служінню, доброта, справедливість, чесність.

На відміну від філософії культурологія вивчає співвідношення культури й мови в тріаді «культура–мова–суспільство». На думку О. Кулакової, мова дозволяє реалізувати культурний потенціал людини. Про культуру людини свідчить мовне багатство. Рівень мовної комунікації в повній мірі залежить від суб'єкта комунікації. Учена розглядає взаємовідносини культури й комунікації в декілька етапів. Перший етап, на думку вченої, – стихійно-науковий. Цей етап пов'язаний зі стародавньою Грецією. На цьому етапі мова розглядалася в контексті загальнофілософських уявлень. Культурологічний етап пов'язаний із І. Гердером. Саме І. Гердер розглядав мову як форму існування культури. Учена вважає, що течії наступного етапу є не однорідними, адже відбувається викривлення мовної комунікації та її культурологічних аспектів. На останньому етапі «культурологія розглядає мовне спілкування вже зважаючи на гуманітарні аспекти використання синергетики з особливим акцентом на проблемах викривлень культурологічної мовної комунікації» [4, 5–6, 10–11].

Аналіз літературних джерел дозволяє зазначити, що мова особистості може свідчити про моральні якості людини, її вихованість, духовний стан, витонченість душі, рівень володіння комунікативними вміннями. Важливим є твердження дослідника А. Кургузова щодо мови й мовлення. Як зазначає вчений, мова є засобом самоідентифікації. Автор виділяє мовну самоідентифікацію, що розглядається як «соціальний процес і як форма активності сучасної особи». Самоідентифікація дозволяє визначити, до якої групи людей належить особистість. Це відображається двома способами: по-перше, як реалізуються очікування оточення, а по-друге, якими особистими якостями володіє індивід, що впливають на його діяльність, поведінку й стиль життя. Факторами оптимізації мовної самоідентифікації особистості визначені мовна активність, гуманітарна освіченість, володіння державною та іноземними мовами й фахова підготовка [5, 6–8].

Зазначимо, що мовна самоідентифікація студента медичного коледжу дозволяє судити про рівень освіченості, його поведінку в соціумі, ставлення до людей, комунікативну активність і комунікативну культуру. Самоідентифікація студента медичного коледжу визначає професійний рівень студента й життєво активну позицію.

Формування комунікативних навичок студента медичного коледжу відіграють важливу роль у розвитку студента як особистості та в майбутньому медичного працівника.

З'ясовуючи сутність поняття комунікативної культури студента медичного коледжу, звернемося до праць О. Уваркіної. Учена виділяє комунікативну культуру особистості як одну із складових культури суспільства та визначає її як «комплекс комунікативних знань, умінь, властивостей особистості, тобто сукупність відносин для взаємодії з іншими людьми у вигляді моделі ймовірної та дійсної поведінки». Комунікативна культура медичних працівників має «суб'єкт-суб'єктні» відносини. Учена доводить, що професійну діяльність лікаря не можна розглядати окремо від його особистісних якостей, етики, деонтології та загальноприйнятих норм поведінки. Відносини лікаря з пацієнтом вимагають не тільки медичних знань, а й високого рівня комунікативної культури. До основних компонентів формування комунікативної культури вчена відносить: ціннісний і діяльнісний. Критеріями визначення сформованості комунікативної культури вчена визначає: когнітивний, емоційний, інструментальний [9, 11–12].

Можна зазначити, що комунікативна культура студента медичного коледжу – сукупність професійних якостей, моральних цінностей і комунікативних умінь майбутнього медичного працівника, що реалізуються під час спілкування. До таких професійно-комунікативних якостей належать: професійна ерудиція, спостережливість, здатність до логічного осмислення діагностичних і лікувальних маніпуляцій, тактовність, обачність. До моральних цінностей: толерантність, чуйність, ввічливість, привітність, співчуття, добротність. До комунікативних умінь: уміння спілкуватися з пацієнтами, рідними пацієнта, колегами, підлеглими та адміністрацією [2, 19].

На наш погляд, формування комунікативної культури студента медичного коледжу базується, насамперед, на двох поняттях: етика та деонтологія медичного працівника.

Етика – одна з теоретичних дисциплін, об'єктом вивчення якої є принципи, цінності й норми поведінки. Медична етика розкриває моральну цінність медичної роботи, гуманність у виконанні професійних обов'язків. Деонтологія – це сукупність етичних норм, необхідних медичним працівникам для виконання своїх професійних обов'язків. У процесі вивчення клінічних дисциплін студент медичного коледжу вчиться, як піклуватися та як лікувати пацієнтів. Деонтологія вчить, як себе поводити з хворими [2, 16–18].

Поряд із поняттям «комунікативна культура» існує поняття «комунікативна толерантність». На думку А. Скок, «комунікативна толерантність» – вид соціально-психологічної толерантності, який репрезентує ставлення особистості до інших людей, їх психічних станів, якостей чи вчинків у ситуаціях комунікативної взаємодії [7, 8].

Необхідно зазначити, що комунікативна толерантність є один із компонентів формування комунікативної культури студента медичного коледжу. Толерантність свідчить про високий професіоналізм медичного працівника та його моральні цінності. Пацієнт, перебуваючи в пригніченому стані, сподівається на допомогу та розуміння медичного працівника. Неналежний рівень комунікативної культури медичних працівників часто стає причиною негативного ставлення людей до медицини, лікарів і лікарень.

Не можна забувати, що медичний працівник покликаний уміло добирати слова до кожного пацієнта. Як зазначають самі лікарі, хвороба – проблема психологічна. На думку медиків, найперша проблема – це самонавіювання. За умови виникнення будь-яких симптомів хворий самостійно починає визначати діагноз. У нього з'являється страх, що йому прийдеться бути на лікарняному, він ніколи не вилікується або це взагалі смертельне захворювання. По-друге, тривога і страх приводять до важкого емоційного стану, з якого хворий не може вийти самостійно. Лікар, діагностуючи пацієнта, вирішує, як краще йому допомогти. Якщо хвороба хронічна, то лікар може допомогти покращити ситуацію, змінивши настрій пацієнта, підбадьоривши та зміцнивши віру у вилікування. Найважча ситуація, коли захворювання хронічне й довготривале, негативні емоції суттєво можуть вплинути на всю клінічну картину. Важливим у цій ситуації є впевненість самого лікаря в правильності своїх призначень. Якщо ж лікар демонструє невпевненість і байдужість у призначенні медикаментів пацієнту, хворий або припинить лікуватися в цього лікаря або припинить уживати ліки. Навіть у хірургії психотерапія має важливе значення. Лікарю недостатньо просто бути професійним спеціалістом: він повинен вміти довести важливість проведення операції [6, 8–12].

Аналіз літератури дозволяє зазначити, що для формування комунікативної культури студента медичного коледжу необхідним є створення відповідних проблемних ситуацій. Наприклад, створення ситуаційних задач, проведення діалогів «пацієнт–лікар», аналіз дій лікаря, можливі дії при різних діагнозах, створення міні-спектаклів на заняттях, залучення професіоналів у вигляді конференцій, проведення майстер-

класів, перегляд відеосюжетів. Залучення студентів до різноманітних благодійних акцій, допомога дитячим будинкам, інвалідам, самостійне проведення акцій у допомозі хворим і знедоленим, активна участь у житті міста, країни, піклування про ветеранів, відвідування музеїв, театрів, виставок допоможуть розвивати моральні цінності. Відвідування гуртків для розвитку комунікативних умінь, перегляд відеосюжетів, прослуховування аудіоматеріалів, участь у конференціях, мовних конкурсах, тренування монологічного й діалогічного мовлення допоможуть у формуванні комунікативних умінь.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Формування комунікативної культури студента медичного коледжу – актуальна й важлива проблема, адже медичний працівник – людина, яка здатна врятувати або знищити надію, сподівання та віру на майбутнє одужання хворого. Зроблені висновки спрямовують подальші наукові пошуки на дослідження особливостей формування комунікативної культури студентів медичних коледжів Великої Британії та США.

ЛІТЕРАТУРА

1. Берегова О. М. Культура та комунікація: дискурси культури творення в Україні в XXI столітті / Олена Миколаївна Берегова. – К. : Інститут культурології АМУ, 2009. – 184 с.
2. Касевич Н. М. Медсестринська етика і деонтологія : підручник / Ніна Микитівна Касевич. – К. : Медицина, 2009. – 200 с.
3. Кравчик М. О. Проблема типології у філософії культури : автореф. дис. ... канд. філософ. наук : спец. 09.00.04 «Філософська антропологія, філософія культури» / М. О. Кравчик. – Харків, 2009. – 18 с.
4. Кулакова О. М. Функція мови як засобу комунікації: культурологічний аспект : автореф. дис. ... канд. культурології : спец. 26.00.01 «Теорія та історія культури» / О. М. Кулакова. – Харків, 2011. – 15 с.
5. Кургузов А. О. Мова як засіб соціокультурної само ідентифікації особистості : автореф. дис. ... канд. філософ. наук : спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / А. О. Кургузов. – Запоріжжя, 2004. – 10 с.
6. Магазаник Н. А. Искусство общения с больными / Норберт Александрович Магазаник. – М. : Медицина, 1991. – 112 с.
7. Скок А. Г. Соціально-психологічні умови формування комунікативної толерантності у викладача вищого навчального закладу : автореф. дис. ... канд. псих. наук : спец. 19.00.05 «Соціальна психологія; психологія соціальної роботи» / А. Г. Скок. – Київ, 2007. – 19 с.
8. Стасевич В. П. Культура як аксіологічний феномен буття (соціально-філософський аналіз природи та ієрархії культури) : автореф. дис. ... канд. філософ. наук : спец. 09.00.03 «Соціальна філософія та філософія історії» / В. П. Стасевич. – Донецьк, 2004. – 19 с.
9. Уваркіна О. В. Формування комунікативної культури студентів вищих медичних закладів освіти в процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. В. Уваркіна. – Київ, 2003. – 24 с.

10. Юнусова Є. Й. Комунікативний простір релігії в європейській культурі : автореф. дис. ... канд. філософ. наук : спец. 09.00.04 «Філософська антропологія, філософія культури» / Є. Й. Юнусова. – Харків, 2005. – 20 с.

РЕЗЮМЕ

Гребенюк Ю. С. Коммуникативная культура студента медицинского колледжа как составляющая профессиональных качеств медицинского работника.

В статье обоснована необходимость формирования коммуникативной культуры студента медицинского колледжа как составляющая профессиональных качеств медицинского работника. Определена сущность понятия «коммуникативная культура студента медицинского колледжа» и основные структурные компоненты формирования коммуникативной культуры студента медицинского колледжа. Исследованы пути формирования и развития коммуникативной культуры студента медицинского колледжа. Определено соотношение коммуникации и культуры, что является основой для формирования профессиональных качеств студента медицинского колледжа. Обоснована важность развития коммуникативных умений – основы культуры личности и профессиональной подготовки студента медицинского колледжа.

Ключевые слова: коммуникация, культура, коммуникативная культура, коммуникативная культура студента медицинского колледжа, медицинский работник, профессиональные качества, моральные ценности, коммуникативные умения, медицинская этика, деонтология медицинского работника.

SUMMARY

Grebenuk Yu. Medical college student's communicative culture as the component of professional qualities of a medical worker.

The necessity of forming student's communicative culture of medical college as the component of professional qualities of a medical worker is found out in the article. The essence of term communicative culture of medical college's student and main structural components of forming communicative culture of medical college's student are defined. The ways of forming and development of communicative culture of medical college's student is investigated. Correlation of communication and culture, which is the basis for forming professional qualities of medical college's student is analyzed in the article. The importance of communicative skills' development – the basis of person's culture and professional training of medical college's student is justified. We designate that culture is the engine of society's development and every person in it. Determination of culture's components of medical college's student is necessary not only a set of professional qualities but also moral values and principles. The analysis of literary sources allows marking that the language of personality can testify to moral qualities of man, its breeding, spiritual state, refinement of the soul, level of domain communicative abilities. We mark that linguistic self-identification of medical college's student allows to judge about the level of education, his conduct in the society, attitude towards people, communicative activity and communicative culture. Self-identification of medical college student determines the professional level of student and vitally active position. Forming communicative skills of medical college's student plays an important role in the development of student's personality and future medical worker. It is possible to mark that communicative culture of medical college's student is an aggregate of professional qualities, moral values and communicative abilities of a future medical worker, which will be realized during intercourse. In our view, forming communicative culture of a medical college's student is based on two concepts: ethics and deontology of medical worker. It should be mentioned that communicative tolerance is one of the components of forming

communicative culture of medical college's student. Tolerance testifies to high professionalism of medical worker and his moral values. A patient, being in the low-spirited state, hopes for help and understanding of medical worker. The improper level of communicative culture of medical workers often becomes the reason of negative people's relation to medicine, doctors, and hospitals. It is possible to forget that a medical worker is called to gather additionally words to every patient. As doctors mark illness is a problem psychological. In determination of basic universally student of medical college (a future medical worker) for basis will take the oath of Hippocrates, which is the main criterion of honesty and dignity of any medical worker. Forming of communicative culture medical college student is an actual and important problem, in fact a medical worker is a man who is able to rescue or destroy hope and faith on future convalescence of a patient.

Key words: *communication, culture, communicative culture, communicative culture of a medical college student, a medical worker, professional qualities, moral values, communicative skills, medical ethics, deontology of a medical worker.*